

Tries lingüístiques: vuit anys després. L'evolució dels usos lingüístics des de P3 fins a 6è de primària

Linguistic choices: eight years later. The evolution of linguistic uses from pre-school to primary school

Carles de ROSSELLÓ I PERALTA i David GINEBRA DOMINGO
Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació.
Universitat de Barcelona

Data de recepció: 2 de juny de 2013

Data d'acceptació: 8 de setembre de 2013

RESUM

Aquest article explora l'evolució de les tries lingüístiques d'un grup de disset alumnes. Aquesta evolució comprèn dos moments d'observació: el primer, el 2004, quan els alumnes tenien tres o quatre anys; el segon, vuit anys després, el 2012. A Catalunya, les tries lingüístiques estan relacionades amb la persona. El nostre objectiu principal és saber si aquesta norma sociopragmàtica està consolidada des que els individus són molt petits o si, per contra, la progressiva adquisició de la L2 o de les normes sociolingüístiques fan modificar el codi de relació de les díades. Respecte de les díades exogrups, els resultats obtinguts no permeten ser conclouents atès que no s'ha trobat una pauta de comportament generalitzable per a tot l'alumnat. En els casos en què hem detectat substitucions de llengua, analitzem quina direcció han pres les noves tries.

PARAULES CLAU: tries lingüístiques, normes d'ús, infància, *habitus* lingüístic, procés d'adquisició de la L2.

ABSTRACT

This paper deals with the evolution of the linguistic choices of a group of 17 pupils. This evolution is based on two observation points in time: the first in 2004, when the children were 3-4 years old, and the second, eight years later, in 2012. Language choice is a personal matter in Catalonia. In this study, the main goal is to determine whether this sociopragmatic norm becomes consolidated in individuals from a very early age or, on the contrary, whether the progressive acquisition of L2 or of the sociolinguistic norms modifies the dyads' code of relationship. The results obtained are not conclusive for out-group dyads because no generalisable behaviour pattern was found for the pupils as a whole. In the cases in which language shift has been observed, the direction of the new linguistic choices is analysed.

CORRESPONDÈNCIA: Carles de Rosselló i Peralta. Universitat de Barcelona. Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació. Gran Via de les Corts Catalanes, 585. 08007 Barcelona. A/e: cderossello@ub.edu. Tel.: 934 037 065.

KEYWORDS: linguistic choices, norms of linguistic use, childhood, linguistic habitus, L2 acquisition process.

1. INTRODUCCIÓ

En aquest article ens plantegem resseguir l'evolució de les tries lingüístiques d'un grup de disset alumnes. Aquesta evolució comprèn un lapse de vuit anys: des de la primera observació, el 2004, quan els infants estaven a P3, fins a la segona, el 2012, quan els alumnes estaven acabant 6è de primària. Si parlem de *evolució* és perquè, d'entrada, assumim que les tries que es van observar a l'edat de tres o quatre anys (Rosselló, 2010) no són immutables, sinó que a mesura que la persona creix hi ha espai per a la reconfiguració de les pràctiques lingüístiques, fins i tot d'aquelles relacionades amb un mateix interlocutor.

Emmarquem aquesta explicació en el que Bourdieu va definir com a *habitus*, «sistemes duradors i transportables d'esquemes mentals i corporals de percepció, d'apreciació i d'acció» (1994: 102). Els *habitus* normalment es caracteritzen per operar al nivell de la inconsciència dels individus i per ser automatitzats. Aquestes característiques impliquen que la persona no es qüestiona les pròpies normes ni els propis comportaments i per això la modificació dels *habitus* és una tasca tan complicada (Bastardas, 2000). Els *habitus* no tan sols condicionen el nostre comportament; també ens fan percebre la realitat d'una determinada manera. En aquest sentit, els *habitus* lingüístics, és a dir, les normes que regeixen l'ús de les llengües, constitueixen un element més de la conducta social i els infants els adquireixen aprehent la realitat que els envolta. Els models lingüístics que circumden els infants, doncs, els proveeixen d'exemples sobre com han d'emprar el capital lingüístic que tenen al seu abast. La constatació d'un model generalitzat i repetit comporta, finalment, la creació d'un *habitus* lingüístic, que a Catalunya acostuma a resoldre's amb els catalanoparlants adoptant el català per a les interaccions amb membres del mateix grup lingüístic i el castellà per a les interaccions amb els individus dels altres grups lingüístics.

Per tant, un cop consolidats els *habitus* lingüístics, és més senzill que dues persones fixin una llengua d'interrelació que es mantingui perdurable en el temps. Per això, a mesura que l'individu adquireix competència sociolingüística, resulten sorprenents els canvis de llengua amb persones amb qui hom sempre s'ha relacionat amb un mateix codi. En canvi, en infants, això no ha de ser necessàriament així, atès que estan en procés tant de l'adquisició de les normes sociopragmàtiques com dels *habitus*. Davant la dificultat, doncs, del canvi de codi en tries lingüístiques ja consolidades, és possible que al llarg dels primers anys d'escolarització hi hagi etapes de transició en les quals es basculi per diverses opcions lingüístiques fins que la tria es consolida. Això permetria explicar la modificació de les tries, especialment d'aquelles relacionades amb un mateix interlocutor.

2. METODOLOGIA

La recollida de dades d'aquesta recerca de tall etnogràfic es va dividir en dues fases.¹ Durant la primera, es va passar un qüestionari en el qual es van formular preguntes sobre diversos aspectes sociolingüístics dels informants, com ara alguns dels seus hàbits culturals, les seves actituds lingüístiques, el seu sentiment de pertinença nacional i, especialment rellevant per a aquest article, les seves tries lingüístiques entre iguals.² La segona fase va ser l'observació participant. Els motius principals que van impulsar a optar per aquesta tècnica van ser bàsicament dos: en primer lloc, perquè permet observar els usos dels alumnes en un grau d'espontaneïtat considerable, atès que l'investigador és una peça més de l'entorn dels informants. I en segon terme, perquè la participació en les comunitats de pràctiques possibilita explicar les normes comunicatives i socials que regeixen els informants.

Les dades es van recollir durant els mesos de maig i juny del 2012, amb una freqüència de tres a quatre dies per setmana. El rol que es va assumir per a desenvolupar la tasca de l'observació va ser el de monitor de menjador (i també, de reforç de la monitora de 6è) que participava tant en l'estona de dinar com en la d'esbarjo. Les dues principals activitats al pati eren jugar a futbol i, sobretot, xerrar en grups del mateix gènere, tot i que les nenes també parlaven amb els monitors.

El comportament lingüístic de l'observador amb els alumnes va ser adoptar l'estratègia de la continuació en català (Rosselló, 2010), que també és el capteniment del personal docent. Ara bé, aquest comportament contrastava amb el de la resta de monitors, que o bé convergien lingüísticament amb l'interlocutor o bé s'expressaven habitualment en castellà.

La composició del grup estudiat el 2004 ha variat amb el transcurs dels anys. D'una banda, perquè el grup classe de fet ja no existeix, atès que els alumnes de les dues línies que van començar l'etapa escolar el curs 2003-2004 han estat barrejats per configurar nous grups classe. D'altra banda, perquè inevitablement s'han produït baixes. Dels vint infants inicialment estudiats, tres ja no hi són —dos alumnes de L1 castellana i un de bilingüe familiar—, de manera que es presenten resultats sobre el comportament lingüístic de disset nens i nenes, tot i que només se n'ha pogut fer un seguiment de catorze a través de l'observació, perquè en tres casos no feien ús del servei de menjador de l'escola.³ Amb la cautela que exigeixen les dades declarades, doncs, les tries lingüístiques d'aquests tres infants només s'han pogut obtenir a partir dels qüestionaris.⁴ Des d'un punt de vista de filiació lingüística, els informants es distribueixen en set infants de L1 catalana, dos bilingües inicials i vuit de L1 castellana.

1. L'escola on s'ubica la investigació és la Font d'en Fargas, del districte d'Horta-Guinardó de Barcelona. Per a una descripció completa de la condició lingüística del centre i ambiental, consulteu Rosselló (2010).

2. Aquest qüestionari, amb alguna petita variació, és el que s'utilitza en el projecte RESOL (Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació - Universitat de Barcelona).

3. Són els informants que responen a les sigles MIG, JAE i AOL.

4. Vegeu l'apartat 2.1 per a una explicació més detallada de com s'han tractat aquestes dades.

L'estudi actual ha hagut de modificar una mica les categories d'anàlisi respecte de les emprades el 2004. Això es deu al fet que, vuit anys enrere, la unitat bàsica d'anàlisi va ser el torn de parla, que va poder ser recomptat després d'un procés d'enregistrament en vídeo i de transcripció. El 2012 la recollida de dades s'ha fet a partir de la llibreta de camp, i el que s'anotava era la llengua de relació entre els alumnes. Tant una tècnica com l'altra menen cap al mateix resultat, esbrinar el codi de comunicació, però la segona no permet afinar els resultats tant com la primera. És per aquest motiu que si vuit anys enrere l'anàlisi dels torns permetia classificar en cinc opcions el resultat final de la diada⁵ —només català, més català que castellà, igual de català que de castellà, més castellà que català i només castellà—, en les dades del 2012 la distinció ha estat tricòtoma: només o més català que castellà, igual de català que de castellà i només o més castellà que català. Per tal d'evitar el màxim nombre de biaixos possibles, només s'han analitzat aquelles diades per a les quals s'han recollit un mínim de tres observacions en una mateixa llengua o de quatre observacions amb la intervenció dels dos codis.

2.1. *Alguns apunts sobre les dades declarades i observades d'aquest estudi*

Tal com hem comentat, a l'hora de fer l'anàlisi ens hem centrat en dades de dues naturaleses diferents: declarades i observades. Les limitacions temporals pròpies de la investigació van fer optar per complementar l'observació del comportament lingüístic dels informants amb un qüestionari.

Són ben sabuts els avantatges i inconvenients existents al voltant de la validesa de les dades, especialment els desavantatges de les declarades. Aquesta recerca no s'ha escapat d'aquesta problemàtica; així, fins i tot un exercici aparentment tan senzill com identificar el codi de relació amb una altra persona ha generat una distància considerable entre els usos observats i els usos declarats. La qüestió no és nova; Gumperz (1982), per exemple, ja reporta, en referència a les alternances de codi, que molts parlants no semblen ser conscients del seu propi comportament lingüístic atès que neguen l'ús altern de dues o més llengües en un mateix torn de parla. Així doncs, si situem arbitràriament com a acceptables un volum de tries coincidents entre els usos declarats dels informants i els usos observats en el llinar del 75 %, significa que només seria vàlid el capteniment declarat de cinc dels nostres informants, atès que són els únics que superen aquest percentatge (vegeu la taula 1). La resta d'informants obtenen uns resultats de fiabilitat inferiors o molt inferiors.

En la taula 2, i encara més específicament en el gràfic 1, recollim la tipologia de divergències entre els usos declarats i els observats. La lectura de les dades de la taula 2 permet arribar a dues conclusions. En primer lloc, que, dels tres grups lingüístics analitzats, el dels castellanoparlants inicials és el que presenta un percentatge més alt de diferències (41,8 %) entre les tries lingüístiques que els investigadors van observar

5. Entenem per *diada* un grup format per dos de qualssevol dels informants de la recerca.

i les dades declarades que els informants van respondre a través dels qüestionaris. I en segon terme, que els protagonistes principals d'aquestes diferències són els usos bilingües, sobretot els declarats. Efectivament, el comportament més comú que hem trobat, que afecta els membres dels tres grups lingüístics, és aquell que consisteix a declarar que la díade es resol utilitzant les dues llengües, però l'observació ho desmenteix i ens aproxima a l'ús del català o del castellà com a codi de relació exclusiu o majoritari.

TAULA 1
Resultats de fiabilitat entre dades declarades i dades observades

	<i>Díades totals observades</i>	<i>Usos declarats coincidents amb observacions</i>	<i>% de fiabilitat</i>
<i>GUR</i>	9	9	100
<i>ATL</i>	9	8	88,8
<i>MAA</i>	9	8	88,8
<i>BLA</i>	10	8	80
<i>MIE</i>	5	4	80
<i>MAS</i>	11	8	72,7
<i>ARR</i>	9	6	66,6
<i>ORB</i>	3	2	66,6
<i>MIM</i>	9	5	55,5
<i>LUP</i>	11	5	45,4
<i>MAM</i>	7	1	14,2
<i>PAR</i>	7	1	14,2
<i>COD</i>	7	1	14,2
<i>OJE</i>	4	0	0

FONT: Elaboració pròpia.

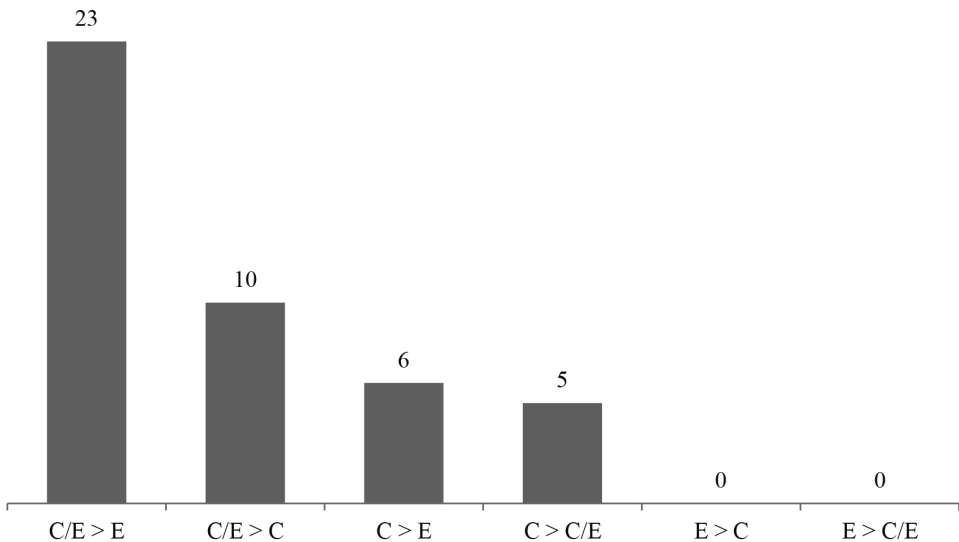
TAULA 2
Usos declarats i observats no coincidents segons els grups lingüístics

	<i>Díades observades</i>	<i>No coincidents</i>	<i>%</i>	<i>D'usos bilingües a exclusius</i>	<i>D'usos exclusius a bilingües</i>	<i>D'ús exclusiu a exclusiu</i>
<i>L1 cat.</i>	82	15	17,6	12	2	1
<i>Bilingües inicials</i>	21	6	28,5	4	2	0
<i>L1 cast.</i>	55	23	41,8	17	1	5

FONT: Elaboració pròpia.

Una observació més qualitativa de les divergències entre els usos declarats i els observats posa de manifest dues sobrerrepresentacions concatenades; és a dir, els informants testimonien uns usos bilingües molt per sobre del que nosaltres vam observar i això, de retruc, el que comporta és que en l'imaginari col·lectiu dels informants el català tingui una presència més important del que en realitat té. En el gràfic 1 es pot veure que, en fins a vint-i-tres díades que en principi es resolen amb un ús semblant de català i castellà, l'observació posterior revela una presència exclusiva o predominant d'aquesta darrera llengua. Una dinàmica semblant ocorre a la segona columna —deu díades—, però en aquest cas amb el català com a protagonista. Més insòlits són els casos que integren la tercera columna, ja que el codi d'interacció declarat és el català però l'observació participant ha detectat l'ús del castellà. Finalment, en cinc díades s'ha reportat el català com a llengua de relació i l'observació n'ha recollit uns usos bilingües. Així doncs, en tres de les quatre columnes del gràfic, el català —bé a través dels usos bilingües, bé a través d'un ús preponderant— obté una presència que els usos observats ressituen a uns nivells més moderats. D'altra banda, no s'ha recollit cap cas d'usos declarats en castellà però que l'observació reportés que eren en català o en usos bilingües. No cal dir que això reforça la nostra visió de la percepció esbiaixada a l'alça que té l'ús del català.

GRÀFIC 1
Tipologia dels usos declarats i observats no coincidents

C: català; E: castellà; C/E: ús bilingüe.

FONT: Elaboració pròpia.

Com acabem de comprovar, la immensa majoria d'aquests biaixos estan relacionats amb alguna categoria en què hi ha un ús de les dues llengües. Això pot respondre

a quatre motius: primer, la necessitat de l'informant d'haver de deixar constància de qualsevol ús de la L2, per esporàdic que aquest sigui; segon, la percepció de l'informant, que tindria un ús de la L2 bastant més actiu del que ell pensa; tercer, la declaració d'usos bilingües perquè l'informant creu que és la resposta més correcta; i quart, que el nombre d'interaccions observades no va coincidir amb un ús declarat que, al llarg del curs, seria efectivament el majoritari. Les dades declarades dels informants pel que fa als usos monolingües, en canvi, coincideixen amb les observades (tret dels sis casos esmentats).

La naturalesa del biaix, doncs, es pot deure tant a causes relacionades amb l'informant com a causes que poden tenir a veure amb els investigadors. Per aquest motiu, semblava excessiu eliminar les dades procedents de les percepcions dels informants encara que no haguessin estat observades. Així, ens trobem amb una doble categoria de dades que hem resolt de la manera següent:

— Usos observats i declarats: en cas que els usos no siguin coincidents, es dóna preferència a l'observació.

— Usos declarats i no observats: són els que, naturalment, ofereixen més dubtes. En aquest cas, només hem comptabilitzat el codi de relació de la díade si com a mínim es compleix una d'aquestes dues condicions: *a*) la díade coincideix en la tria a partir dels usos declarats; o *b*) les dades observades el 2004 de l'emissor coincideixen amb les seves dades declarades del 2012 per al mateix receptor.

Un altre aspecte que cal tenir present sobre les dades d'aquest estudi és que mentre l'observació es va circumscriure a àmbits poc formals dins de l'escola —com el menjador o el pati—, les dades declarades es referien al comportament adoptat per cada informant dins de l'escola, sense que s'hagués especificat cap àmbit concret. Això implica que no puguem dilucidar si la percepció de l'infant respecte dels usos establerts amb un interlocutor determinat es basa en el capteniment lingüístic d'un àmbit concret, o si ho fa referint-se a la suma dels diferents espais de comunicació escolar.

3. RESULTATS

L'anàlisi es basa en la taula 3 i té com a objectiu resseguir l'evolució de les tries lingüístiques en el lapse de temps que comprèn els anys 2004-2012. Tot i que en la taula es podien recollir fins a dues-centes setanta-dues díades, l'anàlisi de fet només es pot basar en cent noranta-dues, atès que les vuitanta restants no van ser observades el 2004 i per tant ja no era possible establir si hi havia hagut cap tipus d'alteració en els usos. En total, hem recollit dades de cent cinquanta-vuit díades (82,2 %), de les quals més d'una tercera part —concretament el 34,8 % (55)— revelen canvis en els usos, mentre que en les restants (103) el codi del 2004 ha romàs inalterable fins al 2012. Fins a quin punt les díades que han modificat el codi es distribueixen homogèniament entre usos endogrups i exogrups i entre els grups lingüístics identificats, és el que ens proposem d'explicar en els apartats següents.

TAULA 3
Interaccions diàdiques entre iguals

		L1 catalana							Bil. familiars					L1 castellana						
		ATL	MAS	LUP	MAA	MIE	ARR	GUR	BLA	MIM	OJE	MAM	JAE	MIG	COD	ORB	AOL	PAR		
L1 catalana	ATL		C	C	C	C	C	C	C	C	C			C	C	C	C	C→C/E		
	MAS	C		C	C	C	C	C	C	C		C→C/E	C→E		C					
	LUP	C	C		C	C	C	C	C	C	C	C→C/E	C→E		C→C/E					
	MAA	C	C	C		C	C	C	C	C	C→E	C→C/E	C			C	C/E→C			
	MIE	C	C	C→C/E				C	C	C	C→E		C→E	C→C/E	C→E			C→E		
	ARR	C	C	C	C	C		C	C	C		C→E	C→E	C→C/E			E→C/E			
	GUR	C	C	C	C	C	C		C	E→C	C→C/E		C/E	C→C/E						
	BLA	C	C	C	C	C	C/E	C		C→E					E			E→C/E		
	MIM	C	C	C	C→C/E	C	C→C/E	C/E→C	C→C/E		E	C→E							E	
	OJE	C→E			C→E	C→E	C	C	C	C/E→E			C							
L1 castellana	MAM		C→C/E		C→E		C→E			C→E					E	E		E		
	JAE		E	C→E		C→E	C→E	E									C/E→E			
	MIG	C/E		C		C/E	E→C/E	E→C/E										E→C/E		
	COD	E	E→C/E			E			E	E	E					E				
	ORB		E→C		E→C/E										E					
	AOL	C/E→C			E→C		E→C/E					E								
	PAR	E→C/E			E→C	E			E	E				E→C/E		E	E			

C: català; E: castellà.

3.1. Usos endogrups

La primera lectura la fem sobre els usos endogrups.⁶ Com a norma general, les tries lingüístiques dels alumnes de L1 catalana semblen consolidades des del 2004, atès que les dades obtingudes en la primera observació són pràcticament les mateixes que en la segona. En termes quantitius, el 97,5 % de les díades observades resten inalterables pel que fa al codi de relació, i tan sols una ha passat d'un ús exclusiu o dominant del català a un ús parell dels dos idiomes.

Aquí cal apuntar un canvi produït respecte de Rosselló (2010) i que afecta tant la composició dels estudiants que constitueixen els grups lingüístics com el nombre de díades que es resol en català. En l'observació del 2004, OJE va ser categoritzat com a infant de llengua inicial catalana. En aquell moment no va ser possible concertar una entrevista amb els seus pares, tal com sí que es va fer amb els progenitors de la resta d'alumnes,⁷ i per tant la classificació es va fer atenent tant al testimoni de les mestres com a l'ús del català amb els seus iguals, que tenia un pes determinant en les seves interaccions, amb independència de quina fos la L1 del seu interlocutor.⁸ Com a catalanoparlant inicial, doncs, era sorprenent que fins en quatre díades en què actua com a emissor hagués decidit passar d'un ús exclusiu o dominant del català el 2004 a un ús exclusiu o dominant del castellà o més secundàriament a usos bilingües el 2012. Aquest capteniment és encara més sorprenent si ens remetem a la condició lingüística de centre —escola on s'aplica el model de conjunció en català— i a les tries lingüístiques dels seus iguals de L1 catalana, que, com hem dit en el paràgraf anterior, empen com a únic codi de relació el català. Així doncs, per què OJE ha decidit modificar el codi en les seves relacions intragrups? A vegades la resposta és tan senzilla com que, en realitat, no serien interaccions intragrups; o dit amb més precisió, no ho serien ara. Això és el que es desprèn de les dades del qüestionari proporcionat el 2012, en què l'alumne reporta un ús predominant del castellà dins el nucli familiar. Així les coses, no podem afirmar si OJE va ser mal categoritzat des d'un inici o si hi ha hagut una reconfiguració de les pràctiques lingüístiques familiars entre les dues observacions; en tot cas, a partir de les dades més actuals, OJE seria un infant de L1 castellana, cosa que permetria entendre el perquè de les seves noves tries.

Les tries lingüístiques endogrups dels alumnes de L1 castellana presenten un escenari gairebé tan homogeni com el dels seus companys catalanoparlants d'origen; en conseqüència, el castellà senyoreja en les interaccions d'aquest grup. I de la mateixa manera que els catalanoparlants inicials, entre els alumnes de L1 castellana el codi de la majoria de díades està consolidat des del 2004. Les úniques esclatxes es produeixen,

6. Entenem per *usos endogrups* (o *intragrups*) la llengua que membres d'un mateix grup lingüístic empen per a parlar entre ells, i per *usos exogrups* (o *extragrups*) la llengua que membres d'un mateix grup lingüístic empen per a parlar amb individus d'un altre grup lingüístic.

7. Tampoc no es va produir cap entrevista amb els familiars de COD.

8. De les nou interaccions observades d'OJE el 2004, set es van resoldre en català, una majoritàriament en castellà i una amb usos bilingües.

en un cas, per a castellanitzar uns usos bilingües, i en dues altres ocasions, per a passar de l'ús exclusiu del castellà a usos bilingües. En aquest grup d'estudiants, doncs, i des del punt de vista de l'ús, haver estat vuit anys en el sistema de conjunció lingüística no els ha fet modificar el comportament intragrupal tradicional dels castellanoparlants, en què el castellà esdevé la llengua (única) de relació. Com afirma Galindo (2006), la llengua d'instrucció sembla tenir una influència molt feble en la configuració de les pràctiques lingüístiques entre iguals. Per tant, encara que en els qüestionaris aquests alumnes reportin que les seves interaccions tutoritzades (Vila, 1996) són en català, no semblen tenir cap influència endogrupal. Paradoxalment, aquest model escolar ha permès —o com a mínim no ha representat cap escull— que els dos bilingües familiars hagin optat per adreçar-se en castellà o pels usos bilingües i desplaçar d'aquesta manera el català, que el 2004 era la llengua en què es relacionaven.

3.2. Usos exogrups

Com hem pogut comprovar, l'adquisició d'un coneixement superior de la L2, així com de les normes sociopragmàtiques que regeixen l'aparició del català i del castellà en les interaccions, no afecta el codi intragrupal ni dels alumnes de L1 catalana ni dels de L1 castellana. En canvi, aquestes variables semblen tenir un impacte important en les relacions exogrups, atès que és en aquestes díades on es concentren principalment les modificacions: fins a un total de quaranta-nou díades —recordem, d'un total de cinquanta-cinc— han alterat el codi de comunicació. Cap a quina direcció —això és, si cap a la bilingüització, catalanització o castellanització dels usos— és el que ens proposem de descriure. Abans, però, la taula 4 reflecteix quins són els grups que han modificat més el seu capteniment al llarg dels anys: es tracta, d'una banda, dels alumnes de L1 catalana quan s'adrecen als seus companys de L1 castellana (en un 67,7 % dels casos) i, de l'altra, dels mateixos grups quan s'intercanvien els rols. En aquest darrer cas, el nombre de díades modificades obté el 65,5 %.

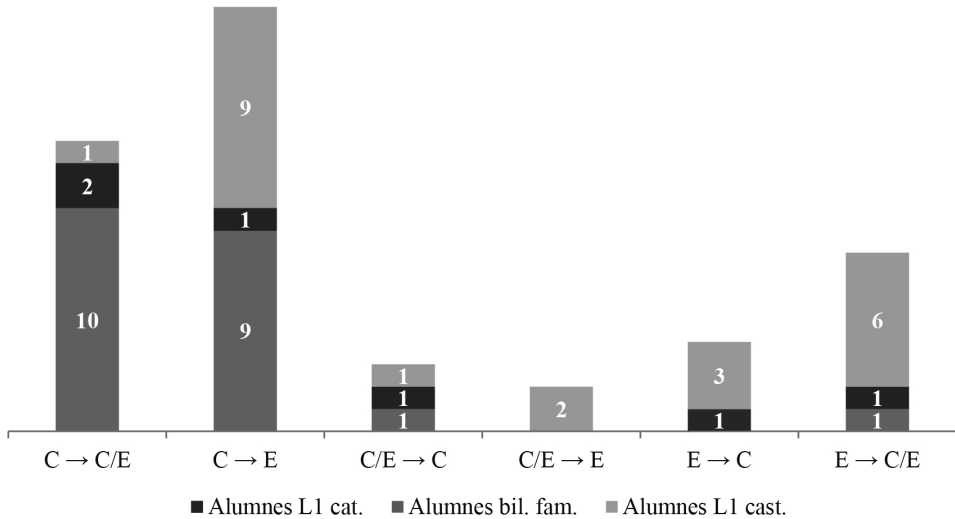
El 2004 l'ús del català en les relacions extragrups depassava àmpliament l'ús del castellà. Això no obstant, també s'hipotetitzava que una major competència dels alumnes, tant pel que fa a la L2 com a les normes sociolingüístiques, possiblement reconfiguraria les tries observades a P3, i que aquesta reconfiguració s'encaminaria cap a una progressiva incorporació del castellà en moltes díades. Les dades recollides el 2012 demostren que aquesta és la via que han seguit els capteniments lingüístics dels catalanoparlants inicials: transcorreguts vuit anys, el castellà té (molta) més presència que no pas en aquestes mateixes díades l'any 2004. Per a entendre millor les dinàmiques que han seguit les tries segons els grups lingüístics, cal que ens fixem en el gràfic 2.

TAULA 4
Canvi de codi en el període 2004-2012 en díades exogrupsals

<i>Emissor (grups)</i>	<i>Destinatari (grups)</i>	<i>Nombre de díades observades</i>	<i>Nombre de díades modificades</i>	<i>%</i>
<i>L1 catalana</i>	<i>L1 castellana</i>	31	21	67,7
<i>L1 catalana</i>	<i>Bilingües inicials</i>	14	1	7,1
<i>Bilingües inicials</i>	<i>L1 catalana</i>	14	3	21,4
<i>Bilingües inicials</i>	<i>L1 castellana</i>	5	2	40,0
<i>L1 castellana</i>	<i>L1 catalana</i>	29	19	65,5
<i>L1 castellana</i>	<i>Bilingües inicials</i>	7	3	42,8

FONT: Elaboració pròpia.

GRÀFIC 2
Categories de les tries lingüístiques exogrupsals modificades

C: català; E: castellà; C/E: ús bilingüe.

FONT: Elaboració pròpia.

El 2004 no hi havia cap díada extragrupal en què els alumnes de L1 catalana, actuant com a emissors, empremsin el castellà amb els seus iguals de L1 castellana. Això no obstant, i atenent a la dinàmica més habitual d'encontres entre membres de grups lingüístics diferents, era esperable que els alumnes equilibrassin la presència del català i del castellà en les seves interaccions, que és el que ha succeït en la gran majoria de les vint-i-una díades en què s'ha modificat el codi en aquests vuit anys: en deu casos, per passar d'usos exclusius o majoritaris en català a usos bilingües; i en nou, per substituir el català pel castellà (vegeu respectivament la primera i segona columnes del gràfic 2). De les deu díades en què el codi no ha patit cap modificació, totes excepte una es resolen en català. Respecte dels bilingües familiars, l'escenari del 2004 roman

pràcticament inalterable i els catalanoparlants inicials han consolidat el català com a llengua de relació.

L'evolució de les tries no és patrimoni exclusiu dels alumnes de L1 catalana. Entre els castellanoparlants inicials també hi ha hagut una reconfiguració de les pràctiques lingüístiques. Ara bé, aquesta reconfiguració ha seguit unes pautes diferents respecte de la dels seus iguals catalanoparlants: si bé aquests han tendit a incorporar el castellà en menor o major grau en les seves díades exogrups, aquells han seguit exactament el camí invers en poc menys de la meitat de les díades modificades. En altres paraules, de les vint-i-dues díades en què hi ha hagut canvi de llengua, en deu s'ha introduït el català. La pauta més habitual és substituint els usos exclusius del castellà pels bilingües, i més secundàriament canviant el castellà pel català (vegeu les dues darreres columnes del gràfic 2). Les dotze díades restants s'han castellanitzat bàsicament perquè s'ha abandonat l'ús del català —o els usos bilingües— a favor del castellà, tal com mostren la segona i la quarta columnes. Igual que passava amb el grup de L1 catalana, entre els castellanoparlants inicials també hi ha deu díades que romanen amb el mateix codi des del 2004 quan interactuen amb iguals de L1 catalana. Aquí, però, el ventall de tries és lluny de ser homogeni i cinc interaccions es resolen en castellà, tres en català i dues amb usos bilingües. Quan els interlocutors són els bilingües inicials, les tries no han patit transformacions substancials. El 2004 els castellanoparlants inicials ja els categoritzaven del seu mateix grup lingüístic, tendència que s'ha accentuat amb el pas del temps atès que fins i tot els escassos usos bilingües registrats fa vuit anys ara han donat pas a l'ús exclusiu del castellà.

Els bilingües familiars quan actuen com a emissors cap als iguals de L1 catalana mantenen les tries del 2004, bàsicament instal·lades en el català. Ara bé, en el cas de MIM, s'observen alteracions del català cap a usos bilingües i viceversa; és a dir, en cas de modificació de la tria, no evoluciona cap a un ús exclusiu del castellà. Quan interactuen amb els alumnes de L1 castellana, el castellà sembla que s'imposa. Això no obstant, les poques dades recollides entre aquests dos grups lingüístics no permeten establir un patró generalitzat de comportament.

El darrer punt d'aquest apartat té a veure amb la distribució dels usos lingüístics, això és, fins a quin extrem l'ús de les dues llengües es reparteix homogèniament entre els membres dels dos principals grups lingüístics analitzats. L'any 2004 la meitat dels nens catalanoparlants inicials, quan s'adreçaven als seus iguals de L1 castellana, no empraven el castellà en cap mesura; vuit anys després, el fan servir tots. Però aquesta distribució és força asimètrica: mentre que hi ha alumnes que han apostat per resoldre la majoria d'interaccions en castellà (o amb alternances) —és a dir, sense ús exclusiu o majoritari del català—, d'altres fan un ús força escadusser de la llengua castellana. Aquest comportament és pràcticament idèntic per als alumnes de L1 castellana: si durant la primera observació hi havia infants que no empraven el català, ara tots excepte un l'utilitzen. Tal com passa amb els iguals catalanoparlants inicials, la distribució d'aquest ús és desigual entre els seus membres, ja que hi ha nens amb un nombre alt d'interaccions en català i d'altres que en tenen molt poques.

4. CONCLUSIONS

Tal com ha estat pregonament estudiat, les tries lingüístiques en el context socio-lingüístic de Catalunya es regeixen per dues premisses: es determinen en funció de la persona i es mantenen constants en el temps i en l'espai. Aquests dos factors es constaten en diferents recerques —vegeu per exemple Pujolar, 1993, Vila, 1996, Roselló, 2003, Galindo, 2006, i Vila (ed.), 2012—, que tenen en comú que els informants ja havien complert com a mínim els deu o onze anys de vida. L'edat, doncs, com a condicionant de l'adquisició de la L2, de les normes sociolingüístiques i dels *habitus*, es revela un factor clau per a entendre per què aquestes dues premisses, que ja deuen regir les tries lingüístiques dels nostres informants, expliquen només en part el capteniment lingüístic dels protagonistes d'aquest article.

Atenent els resultats obtinguts, la major part de les tries han romàs immutables entre els dos punts temporals observats, el 2004 i el 2012. Això és especialment pronunciat en les díades de naturalesa endogrupal, on pràcticament no es percep cap canvi. En la línia d'altres investigacions esmentades al llarg de l'article, doncs, nosaltres també hem comprovat que l'actual model lingüístic escolar no altera els usos intragrups ni de catalanoparlants ni de castellanoparlants inicials.

Pel que fa a les díades exogrups, la meitat han modificat el codi de relació. I en general ho han fet per atorgar més pes al castellà. En el cas dels alumnes catalanoparlants inicials quan actuen com a emissors, el català ha donat pas tant als usos bilingües com a l'ús exclusiu o dominant del castellà. En el cas dels alumnes de L1 castellana, el grup principal de díades modificades han substituït el català pel castellà, mentre que el segon grup és el format pels usos bilingües, que en aquest cas han guanyat terreny a l'ús exclusiu del castellà. L'altra meitat de díades exogrups, però, estan consolidades des del 2004, i aquí el català té una presència més notable que no pas el castellà. El perquè d'aquests capteniments, així com l'escrutini de les pràctiques culturals i les actituds lingüístiques dels informants recollides en el qüestionari, és una comesa que depassa els objectius que ens havíem marcat en aquest article.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- BASTARDAS, Albert (2000). *Ecologia de les llengües: Medi, contacte i dinàmica sociolingüística*. Barcelona: Proa.
- BOURDIEU, Pierre; WACQUANT, Loïc J. D. (1994). *Per a una sociologia reflexiva*. Barcelona: Herder.
- GALINDO, Mireia (2006). *Les llengües a l'hora del pati: Usos lingüístics en les converses dels infants de primària a Catalunya*. Tesi doctoral llegida a la Universitat de Barcelona.
- GUMPERZ, John J. (1982). *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MILROY, Lesley; GORDON, Matthew (2003). *Sociolinguistics: Method and interpretation*. Oxford: Blackwell.
- PUJOLAR, Joan (1993). «L'estudi de les normes d'ús des de l'anàlisi crítica del discurs». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 11, p. 61-78.

- ROSSELLÓ, Carles de (2003). «Catalan or Spanish? Language choice from home to school». A: SAYAHI, Lotfi (ed.). *Selected proceedings of the First Workshop on Spanish Sociolinguistics*. Somerville, Mass.: Cascadilla Proceedings Project, p. 30-42.
- (2010). *Aprendre a triar: L'adquisició de les normes d'ús i alternança de codis en l'educació infantil*. Tesis doctoral llegida a la Universitat de Barcelona.
- VILA, F. Xavier (1996). *When classes are over: Language choice and language contact in bilingual education in Catalonia*. Tesis doctoral llegida a la Universitat Lliure de Brussel·les.
- VILA, F. Xavier; GALINDO, Mireia (2012). «Sobre la història i l'extensió de la norma de convergència lingüística a Catalunya». A: VILA, F. Xavier (ed.). *Posar-hi la base: Usos i aprenentatges lingüístics en el domini català*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 31-46.